

трансформаційних процесів в освіті у працях вітчизняних та зарубіжних науковців / М. М. Тименко // Педагогіка і психологія. – 2017. – № 3(96). – С. 38–44.

15. Турецька Х. І. До проблеми діагностичних критеріїв особистісної ідентичності / Х. І. Турецька // Філософія, соціологія, психологія : зб. наук. пр. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ Прикарпат. нац. ун-ту ім.

В. Стефаника, 2008. – Вип. 13, ч. 2. – С. 258–266.

16. Шехавцова С. О. Теоретичні і методичні засади формування суб'єктності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки / С. О. Шехавцова : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти». – Старобільськ, 2017. – 47 с.

МЕТОДИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

С. Шевчук

У чому полягає традиційність чи інноваційність освіти? Де межа між освітніми традиціями та інноваціями, адже будь-яка інновація поступово перетворюється на традицію, а традиція знемає може стати інновацією? Кому потрібні інновації в освіті й чи потрібні вони взагалі? Чим відрізняється традиційний урок від інноваційного, адже сама урочна форма організації навчально-виховного процесу у професійних навчальних закладах різних рівнів і спрямування залишається на сьогодні суто традиційною?.. І це не всі питання, які виникають у сучасного педагога в процесі становлення і розвитку його професійної компетентності, формування особистого професійного іміджу.

Більшість сучасних педагогів професійної школи відчують потребу в освітніх інноваціях через те, що вже неможливо навчати за традиційними методиками, коли педагог перебуває в центрі навчального процесу, а учні (студенти, слухачі) пасивно сприймають навчальний матеріал, виконують практичні та контрольні завдання, які не потребують розвитку креативного чи конструктивно-критичного мислення, отримують оцінки за репродуктивне відтворення набутих знань, умінь та навичок. Відмова від суб'єкт-об'єктних взаємин між педагогом та учнями – це реалізація в освіті стратегії не стільки формування, скільки розвитку особистості учня (студента, слухача), перетворення його з простого виконавця педагогічних завдань на співавтора процесу навчання, думку якого поважають, заохочуючи до активності і творчості.

У традиційній педагогічній практиці існують два основних підходи до розуміння сутності процесу навчання: біхевіористичний та когнітивний [4].

Біхевіористичний (поведінковий) підхід орієнтований на зміну не тільки свідомості учнів, а й їхньої поведінки. Цей підхід базується на висновках біхевіористичного напрямку у психології, який системно вивчає поведінку людини. У процесі реалізації цього підходу до навчання педагог виконує дві основні функції:

спостерігає за учнями з метою передбачення їхньої поведінки;

забезпечує зворотний зв'язок для керування їхньою поведінкою, стимулюючи формування й розвиток умінь та навичок для виконання певних дій.

Біхевіористичний підхід орієнтований на розвиток навичок, необхідних майбутньому фахівцеві у певній галузі діяльності. Педагог за цим підходом – спостерігач, помічник (фасилітатор) і контролер. Тут провідну роль відіграють самі учні, яким самостійно, найчастіше методом спроб і помилок, вдається виконати поставлене перед ними завдання.

Когнітивний (пізнавальний) підхід до навчання зорієнтований на розвиток свідомості учнів. Його сутність полягає у впливі на свідомість учнів з метою формування у них стійкого образу явища, процесу або відносин, що у потрібний момент буде використано ними як модель дій.

Когнітивний підхід домінує у системі сучасної професійно-теоретичної підготовки за традиційною моделлю навчання, у якій основною формою навчання є лекційно-семінарська. За цього підходу учні майже увесь час залишаються тільки слухачами, тобто пасивно сприймають інформацію від педагога. Відповідно до виробленої звички вони очікують масованого інформаційного потоку і найчастіше не готові докладати власних зусиль для аналізу і взаємного обміну досліджуваною інформацією. Метою застосування цього підходу є підвищення загальної ерудиції, пам'яті й уваги учнів при застосуванні чітких критеріїв оцінювання ефективності навчання.

Емпіричний підхід (навчання через досвід) оптимізує процес навчання за рахунок поєднання позитивних ознак попередніх двох підходів, а саме:

від біхевіористичного – орієнтація на зміну поведінки учня шляхом формування у нього нових умінь і навичок та удосконалення наявних;

від когнітивного – орієнтація на розвиток і вдосконалення свідомості й взяття до уваги мотиваційної настанови учнів до навчання.

Емпіричний підхід передбачає активну діяльність учнів, рішучу відмову розглядати їх як об'єкт навчання і може розглядати їх як повноправних учасників процесу навчання. Замість пасивного споглядання учні разом із педагогом перебувають у процесі постійного спілкування, під час якого набуті ними знання перевіряються і закріплюються у практичній діяльності. Емпірична модель навчання дає можливість досягти гармонійної рівноваги між роллю педагога і роллю учнів у процесі пізнання.

Концепція інтерактивного навчання базується, насамперед, на особистісно орієнтованих цінностях освіти, коли учень із «об'єкта» навчання стає центральною фігурою навчального процесу, його повноправним учасником – «суб'єктом» навчання. Загальною закономірністю навчального процесу є організація самостійної навчально-пізнавальної діяльності учнів шляхом використання елементів активного (розвивального) навчання, а не експлуатація їхньої пам'яті, опанування ними «готових знань». При цьому педагог більшою мірою виступає у ролі організатора (тьютора) самостійної активної пізнавальної діяльності учнів, компетентного консультанта і помічника (фасилітатора). Професійна компетентність педагога повинна проявлятися не тільки через безпосереднє формування, розвиток і контроль навчальних досягнень учнів, а й через педагогічні уміння проектувати, моделювати, діагностувати і коригувати діяльність учнів з метою надання своїми кваліфікованими діями вчасної допомоги для усунення утруднень, які виникають в учнів у процесі навчання.

Визначення сутності технології інтерактивного навчання бажано починати з розгляду поняття «інтерактивність» через поняття «інтерація»: *inter* – поміж-, серед-, взаємо-; *akt* – посилена діяльність. Отже, *інтерактивність* – це посилена педагогічна *взаємодія*, взаємовплив учасників педагогічного процесу через призму власної індивідуальності, особистого досвіду життєдіяльності. Ця взаємодія характеризується високим ступенем інтенсивності спілкування її учасників, їхньої комунікації, обміну діяльністю, зміною і різноманітністю її видів, форм і прийомів, цілеспрямованою рефлексією учасниками своєї діяльності і взаємодії, що відбулася. Інтерактивні методи спрямовано на зміну, удосконалення моделей поведінки і діяльності учасників навчального процесу.

Отже, *інтерактивне навчання* – це навчання у режимі посиленої педагогічної взаємодії учасників навчального процесу з метою спільного виконання навчальних завдань та розвитку особистісних якостей учнів.

Інтерактивне навчання ґрунтується на новій філософії конструктивізму й постмодернізму, яка стає методологічною основою сучасної освітньої політики. Основні ідеї цієї філософії у професійному навчанні зводяться до необхідності підготовки відповідальних, творчих, активних працівників, які шанують розмаїття, діалог культур, творчу взаємодію. Інноваційні технології навчання повинні базуватися на активній співпраці педагога й учнів, їхній кооперації в процесі навчання, тому часто педагоги-практики поєднують поняття «інтерактивне навчання» і «кооперативне навчання».

Аналіз практики реалізації технології інтерактивного навчання дав змогу виділити її *провідні ознаки й інструменти*, серед яких [2]:

полілог – багатоголосся, у якому можна почути голос кожного учасника навчального процесу, можливість кожному учасникові мати свою думку щодо будь-якої проблеми і готовність висловити її;

діалог – передбачає сприйняття учасниками педагогічного процесу самих себе як рівних партнерів, суб'єктів взаємодії. Діалог у процесі навчання – це сприйняття учня педагогом як індивідуальної особистості, незалежно від його інтелектуальних, статевих та вікових особливостей;

мисленнєва (інтелектуальна) діяльність – як сутнісна ознака інтерактивних методів інтенсивної розумової діяльності педагога й учнів, яка передбачає проблемність навчання, самостійне виконання учнями різноманітних розумових операцій, таких, як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, класифікація тощо;

смислотворчість – процес усвідомленого створення (творіння, побудови) учнями і педагогом нових для себе значень, змісту предметів та явищ навколишньої реальності у межах навчальної проблеми, яка обговорюється;

рефлексія є самоаналізом, самооцінюванням учасниками педагогічного процесу своєї діяльності, взаємодії. До методів рефлексії можна віднести: методи експертного оцінювання, індивідуального та групового оцінювання, аналіз та узагальнення досвіду, метод взаємоконтролю, групового обміну враженнями тощо.

Нині у вітчизняній педагогічній практиці адаптовано, теоретично обґрунтовано та залучено до впровадження у професійному навчанні широкий спектр методик інтерактивного навчання: методи кооперативного навчання, інтерактивна лекція й семінар, навчальна дискусія, інтерактивний тренінг, ситуативне моделювання, розв'язання проблемних ситуацій, вирішення творчих проблем тощо [3].

Робота в малих групах передбачає роботу декількох учнів (3–5) над єдиним завданням і дає можливість усім учасникам практикувати навички співробітництва.

цтва та міжособистісного спілкування. *Характерними ознаками* такої форми діяльності учнів є: єдина мета і спільна мотивація дій; інтеграція індивідуальних дій у спільну діяльність; спільне прагнення досягти успіху у навчанні; самоуправління та саморегуляція навчальної діяльності; колективне оцінювання; відкритість навчальної діяльності.

Розрізняють гомогенні та гетерогенні малі групи. *Гомогенні групи*, утворені з учнів приблизно однакового рівня навчальних досягнень, дають змогу педагогові використовувати для різних груп диференційовані завдання різного рівня складності. *Гетерогенні групи* об'єднують учнів з різним рівнем навчальних досягнень. У таких групах стимулюється творче мислення й обмін ідеями, встановлюються більш конструктивні стосунки між учасниками (за умови правильного вибору лідера групи).

Методи кооперативного навчання. Сутність кооперативного навчання – це взаємодія між учасниками навчального процесу, яка реалізується у разі застосування таких форм організації діяльності, як робота учнів у малих групах або парна робота. *Основними елементами* кооперативного навчання є: позитивна взаємозалежність, особиста відповідальність, особиста взаємодія (обличчя до обличчя), соціальні навички та груповий процес. *Мета* застосування: опрацювання нової інформації, закріплення знань, розвиток умінь та навичок комунікативного спілкування, діагностика особистісних якостей учнів, розвиток цільових поведінкових настанов. Кооперована діяльність має конкретний порядок дій, який можна описати крок за кроком. Прикладами використання цих методів у процесі навчання професії є такі види занять, як: «акваріум», «навчаємося разом», «один за всіх», «триступенева інтерв'ю» тощо.

Інтерактивна лекція базується на організації спільної діяльності педагога й учнів та розвитку міжособистісних комунікацій у процесі навчання. Прикладами лекцій із застосуванням інтерактивних методів можуть бути: *лекція – колективне обговорення, лекція з розбором конкретних ситуацій, лекція – прес-конференція, лекція з паузами* тощо.

Проблемна лекція спирається на логіку проблемних ситуацій, які послідовно моделюються педагогом шляхом постановки проблемних запитань та формулюванням проблемних завдань, що потребує активної пізнавальної діяльності учнів для їх правильного оцінювання і вирішення.

Семінарське заняття сприяє розвитку професійної самостійності учнів, закріпленню, поглибленню та систематизації знань, отриманих у процесі позааудиторної роботи з літературою та документаці-

єю. Залежно від методів проведення, виокремлюють декілька видів семінарських занять: із використанням методів «круглий стіл», «мозковий штурм», «аналіз конкретних ситуацій» тощо.

Дискусія – це аналітичний діалог між учнями або учнями і педагогом з проблеми, щодо якої існує багато варіантів думок, який передбачає вислуховування ідей різних співрозмовників і реагування на ці ідеї. *Мета* дискусії – навчити учнів глибокого розуміння проблеми, формулювання самостійної позиції, оперування аргументами, критичного мислення, формулювання навичок міжособистісного спілкування. Приклади проведення інтерактивної дискусії: «круглий стіл», «засідання експертної групи», «форум», «симпозіум», «дебати», «судове засідання», «концентричні кола» тощо.

Інтерактивний тренінг – це методика інтерактивного навчання, яка ефективно використовується у професійно-практичній підготовці і складається із сукупності практичних вправ з моделювання реальних або віртуальних ситуацій навчального чи професійного характеру і яка дає змогу його учасникам за короткий час не лише набути нових знань, сформувати нові уміння і навички інтелектуальної діяльності, змінити ставлення до певних стереотипів, що склалися у навчальному чи виробничому процесах, а й закласти нові підходи до розв'язання конкретних або проблемних ситуацій професійного характеру. Ця методика базується на *інтерації* – навчанні у дії, а тому і навчитися її можна тільки через дію.

Майстер-клас – це інтерактивна форма проведення сучасного уроку, яка базується суто на практичних діях, у процесі яких відбувається передача педагогом власного досвіду та професійної майстерності, демонстрація ним творчого виконання певного навчального завдання конкретного або проблемного характеру. На такому занятті виробнича технологія, що пропонується у межах майстер-класу, не має бути відтворена учнями буквально. Мета майстер-класу – донести до учнів ідейний заряд, показати варіативність відтворюваних елементів (приймів, деталей), що спонукає їх до творчої діяльності.

Інтерактивні вправи – основний компонент інтерактивного заняття, мета якого полягає не тільки у закріпленні, розвиненні, узагальненні, систематизації та оцінюванні набутих учнями професійних знань, умінь та навичок за темою уроку чи програми, а й у розвитку таких видів мислення, як аналітичність, логічність, критичність, технологічність, системність, комунікативність, творчість. Саме на цьому етапі уроку педагог може максимально залучити учнів до ітерації шляхом застосування різноманітних інтерактивних форм, методів та засобів, таких, як: інтер-

активний тренінг, інтерактивна вправа, аналіз конкретних або проблемних ситуацій навчального чи виробничого характеру; робота малими групами чи у парах; інтерактивна дискусія, засідання «круглого столу» тощо. Основна інтерактивна частина уроку передбачає застосування педагогом декількох інтерактивних вправ, відібраних, залежно від мети уроку та очікуваних результатів. Порядок проведення *інтерактивної вправи передбачає*: інструктування (формулювання педагогом мети вправи, алгоритму і часу на її виконання, критеріїв оцінювання результатів); об'єднання учнів у малі групи, розподіл ролей, інші технічні дії учнів; виконання учнями завдання; презентацію й оцінювання результатів.

Завершальний етап інтерактивного заняття у професійному навчальному закладі часто реалізується через *«рефлексію»* – можливість для учасників навчального процесу ще раз переглянути події, що відбувалися на занятті. Рефлексія, як найважливіший принциповий момент інтерактивного навчання, передбачає, що активні дії учнів уже завершено, і учень розмірковує про спосіб їх виконання, про результати діяльності, про можливість подальшого застосування набутих знань, умінь та навичок. Технологізація навчального процесу передбачає *обов'язкову рефлексію*, під якою у педагогіці розуміють здатність людини до самопізнання, уміння аналізувати власні дії, вчинки, мотиви і зіставляти їх із суспільно значущими цінностями, а також діями та вчинками інших людей. *Мета рефлексії* – згадати, виявити й усвідомити учнями основні компоненти своєї діяльності: зміст, тип, способи, проблеми, способи їх вирішення, отримані результати тощо. Рефлексія тісно пов'язана з іншою важливою для технологічного уроку дією – постановкою мети. Формулювання учнем мети свого навчання передбачає її досягнення і подальшу рефлексію, тобто усвідомлення способів досягнення поставленої мети.

Отже, *інтерактивна модель навчання* – це інноваційна форма організації пізнавальної діяльності

учнів, яка має конкретну, передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень може відчувати свою успішність, інтелектуальну спроможність. Сутність інтерактивного навчання полягає у тому, що навчальний процес відбувається за умови постійної активної взаємодії всіх учасників навчального процесу. Це співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де і учень, і педагог є рівноправними, рівнозначними суб'єктами навчання, які розуміють, що вони роблять, рефлектують з приводу того, що вони знають, уміють і здійснюють. Організація навчання за цією моделлю передбачає моделювання життєвих, соціальних чи виробничих ситуацій, використання ролевих ігор, навчальних проектів, спільне вирішення проблем на основі аналізу обставин та відповідної ситуації. У процесі реалізації інтерактивної моделі навчання в учнів формуються *«знання-трансформації»*.

Інтерактивна взаємодія виключає як домінування одного учасника навчального процесу над іншими, так і однієї думки (ідеї) над іншою. Під час такого навчання учні вчаться бути демократичними, комунікабельними, критично мислити, ухвалювати виважені рішення.

Традиційні технології навчання орієнтовані здебільшого на передачу учневі готових знань, що призводить до того, що більшість випускників професійних навчальних закладів не може адаптуватися до реальних умов сучасного виробництва через відсутність умінь та навичок аналізувати, самостійно та критично осмислювати ситуацію, обирати оптимальне рішення у нестандартних або критичних виробничих ситуаціях.

Основою інтерактивної моделі та технології інтерактивного навчання є *стратегія розвитку* – розвиток особистісного потенціалу учня, його інтелектуалізація та самореалізація, формування творчої особистості.

ЛІТЕРАТУРА

1. Болсун С. Інноваційний підхід до формування професійного іміджу педагога в системі післядипломної освіти / С. Болсун, Н. Чипиленко // Післядипломна освіта в Україні. – 2011. – № 6. – С. 27–31.
2. Майорова І. Г. Впровадження інтерактивного навчання у професійну підготовку фахівців : метод. рек. / І. Г. Майорова. – Донецьк : ІПО ІПП ДВНЗ «УМО», 2012. – 42 с.

3. Шевчук С. С. Інноваційна діяльність педагога професійної школи : навч.-метод. посіб. / С. С. Шевчук. – Біла Церква : БІНПО ДВНЗ «УМО», 2015. – 164 с.
4. Шевчук С. С. Інноваційний урок у професійній школі : навч.-метод. посіб. / С. С. Шевчук. – Біла Церква : БІНПО ДВНЗ «УМО», 2015. – 110 с.